

Peroni na postajah so nekaj tako lepega kakor cerkve, prazni in žalostni so in vse je na njih zaman, vse je ena sama molitev slovesa. Po kamenitih tleh, po stenah, prekritih s sivimi ukazi in kričečimi lepaki, po zelenih, odrgnjenih klopeh, na katerih so čepeli ljudje, ki so najbrž zamudili svoje vlake, povsod je bila razlita ena sama velika ljubezen, ki je ostala tu za ljudmi, ko so šli — najbrž so v naglici pozabili kupiti listek tudi zanjo in je potem niso smeli vzeti s seboj. Stari klicar je s težkimi nogami šel od kraja do konca in klical še enkrat, na pragu carinarnice je stal detektiv in mraz mu je bilo. Na tlaku pred ograjo je dekle pomahalo z belim robcem za oknom, ki se je pričelo odmikati, pomahala je trikrat, sedemkrat in rekla še nekaj besed, ki bi jih bila skoraj pozabila, pa so jih kolesa pogoltnila podse in jih zmandrala kakor življenje, ki se jim dá, pomahala je še enkrat, pa se je njeno okno že vtopilo v brezlično črto bežečih voz, narahlo je zgnetla robec v svojo dlan in si šla ž njim čez usta in čez oči, potem pa je zapela svojo torbico in se vrnila na peron, čisto počasi je šla tesno ob zidu, da bi bila vsaj od ene strani varna pred stvarmi in ljudmi, ki so s praznimi nesmiselnimi očmi strmeli vanjo, in tako se je počasi vrnila na ceste in v temo. Dà, dà, tudi takele reči se morajo na svetu goditi, sem si tiho tiho dejal, tu se ne dá skoraj nič izpremeniti.

Tedaj sem se pa nenadoma spomnil, kako je prav za prav z menoj. To je že res, da vlaki niso nič dobrega, sem si mislil, morda so res samo za to, da ljudi vozijo stran. Najbolj žalostno je pa na svetu vendarle, ne imeti niti te žalosti, da bi z robcem pomahal za kom, dà, in še celo tako revni se najdejo med ljudmi.

No, dà, sem si rekel nazadnje in sem šel tudi sam, kdor je tako reven, da nima nikogar, je pa tudi toliko bogat, da ne more nikogar izgubiti. Saj je zmirom vse prav.

In s to veselo mislijo v srcu sem se vračal skozi večer.

GABRI V POLJU

L. MRZEL

Zdaj mi pa povej, je rekla in je veselo zatleskala z rokami kakor otrok sredi svojih igrač, ki mu jih nihče ne more iztrgati iz rok in iz srca, zdaj mi pa povej, je rekla, koga imaš izmed vseh ljudi na svetu najrajši?

Mene je bilo sram, obrnil sem se stran in sem skril obraz. Zdaj je prišla s to svojo najbolj skrito željico, ki jo je morda edina še skelela na srcu, zdaj je prišla s tem svojim zadnjim vprašanjem na dan — med ljudmi bo pač zmirom ostalo nekaj takih vprašanj, pred katerimi se nikoli ne bomo smeli nikamor skriti, ah, najbrž nam bo res zmirom približno tako žalostno in približno tako lepo, kakor nam je zmirom bilo. Koga imaš najrajši, me je vprašala. In jaz sem vendar že zdavnaj začel misliti, da nikogar ne smem imeti zelo rad: človek, ki ga ima kdo zelo rad, je zmirom izgubljen, njemu se nič več ne sme vse zgoditi, samo doma lahko še ostane in čaka, kako pojde vse mimo njegovih vrat. Pred mano pa je brez konca cest in brezdanjih noči, toliko neznanih prostorov je še, ki prosijo, da pridem, toliko neizkričanih obupov in trpljenj — o, jaz dobro vem: kdor se je tako daleč zavrzel, da je vse minute svojega življenja zapisal človeku, si lahko želi pač samo še samote in lahko pričakuje pač samo še sekir.

Tedaj sem se spomnil gabrov v polju. Tiho so stali sredi trat, ko sem omahoval na neznanem križpotju in ni bilo nikogar nikjer, da bi se mu vrgel v naročje in bi se mu izblaznel iz brezdanjih bolečin. Tiho so stali sredi trat in so samo na skrivaj šelesteli med seboj, kakor bi mati nad bolnim detetom vsa v skrbeh šepetala sama pri sebi. Vrgel sem se k njihovim nogam, ničesar več nisem maral zadrževati v svojem srcu in sem jokal, jokal, kakor bo morda še kdaj jokal slednji človek pod solncem. Gabri pa nič, tiho so sloneli nad menoj kakor mati, ki ve, da ni nobene pomoči, niso se sklonili k meni, niso mi z roko šli čez oči — samo tako so stali in so gledali v dalje, ali morda ne prihaja kdo od kod in bom pred njim ves osramočen. Potem sem se polagoma vzravnal, pa sem se sklonil še enkrat in sem poljubil zemljo pod njimi in sem poljubil hrapavo skorjo na njihovih dobrih deblih, potem pa sem vstal in sem se počasi vrnil na pota, ki jih še moram iti. In to dobro vem — gabri ne bi nikomur izdali te moje najbolj ponižane minute, niti rožam, ki se zibljejo na tratah po polju, niti pticam, ki jim priletajo sedat na krivenčaste veje, kaj šele ljudem.

Vzel sem njene roke in sem tiho dejal: najrajši imam gabre v polju. In potem sem šel in sem z njenimi dlanmi zakril svoje zavržene oči.

NEKAJ VTISOV IZ NEW YORKA

MILAN VIDMAR

Globoko pod menoj ropota nadcestna železnica, ko stojim pri oknu svoje sobe v štirinajstem nadstropju ogromnega hotela. Vsaki dve minuti pridrdra vlak. Vsaki dve minuti se vsuje roj potnikov na postajališča, ki jih razločno vidim.

Čisto prozaično je zgrajena ta nadcestna železnica. Po vsej dolžini sedme avenije so postavljeni železni stebri, na njih čvrsto železno ogrodje, ki nosi tračnice. Štiri tire ima ta nadcestna železnica, srednja dva za ekspresne, stranska dva za lokalne vlake. Venomer grme vlaki nad avenijo, ki je polna vozil, polna ljudi.

Vsaki dve minuti, vsako uro, vsak dan, iz leta v leto drve vlaki po vsej dolžini sedme avenije, po vsej dolžini New Yorka, neumorno, neprenehoma, en sam strahoten peklenski paternoster.

Hitro sem se privadil grozovitemu ropotu te nadzemske železnice. Ko pa stojim tako pri oknu, čujem razločno drugo šumenje, drug ropot, drugo brenčanje. Samo par sto metrov odtod leži Broadway, največja avenija New Yorka, ki teče paralelno s sedmo. Tam gomazi vse črno avtomobilov, ki vsi vozijo z neznansko hitrostjo, ki se ustavljajo na važnih križiščih, če jim od časa do časa prometni signali zapro pot, ki tvorijo eno samo ogromno črno, izredno živo kačo, od skrajnega konca manhattanskega polotoka do gori, kjer se polotok drži ameriške celine.

Še nekoliko sto metrov dalje slutim orjaško reko Hudson in na njej velikansko newyorško pristanišče. S silnim basom tulijo tam sirene parnikov. Signalni žvižgi, prodirni prometni znaki malih prevoznih parnikov. Vse to se meša v en sam ogromen, strašen, zamolkel zvok, ki se trese, pojema in zopet vzplamteva.

V ozadju vsega tega pa udarja mrko brnenje velikanskega mesta, odmevi, glasovi, tisočzvočni šum. Ogromna simfonija newyorškega prometa potrebuje seveda, kakor vsaka simfonija, svoj veliki orkester. Ta newyorški orkester igra noč in dan, včasih tiše, včasih divje, vedno pa strašno, tako da pretresa človeka, ki ga opazuje in se zamisli vanj.

V glavi se mi je zvrtilo in nehoté sem zaprl oči. Stena, ki sem stal ob nji, ko sem gledal skozi okno, ima samo par centimetrov v premeru. Silna hotelska stavba sta zgolj železo in beton. Zato so stene tako tenke.

Če se naslonim na okno, mi je, ko da slonim na papirju in da se bo stena odlomila. Prav nič čudno ni, da se mi hoče vrteti v glavi. Ni čudno,

da se mi pojavi pred zaprtimi očmi fantastična divja slika, nekoliko drugačna od one, ki sem jo pravkar gledal, pa vendar še čisto napojena z vtisi, ki so me vsega ovladali.

Kje prav za prav sem? Kam me je zanesla usoda? Kaj je, kar bobni, ropoče, grmi okoli mene? Kakšen smisel ima vse to? Kar na vsem lepem se mi zazdi, ko da sem zašel na fronto, v strelski jarek ogromnega bojišča, v divji boj, ki trga živce, ki me davi, ki mi pritiska glavo in srce.

Ali ni to ropotanje čudne fantastične strojnice, kar grmi tam spodaj pod menoj? Niso li to velikanski topovi, ki od daleč slišim njih težko, zamolklo bruhanje? Ali ni to streljanje, tako intenzivno, brezumno streljanje, da ne razločim več posameznih strellov?

Ko pogledam še enkrat skozi okno, razločno vidim neštete luči Broadwayja, avenij in prečnih cest. Bele so, rdeče, zelene. Strašne so v celoti. Preveč jih je. Pomen vseh teh luči mi ni jasen. Nemara so signali, signali, ki dirigirajo topove, strojnice in infanterijski ogenj.

V tistih sekundah, ko sem v pozni večerni uri motril pošastni New York pod seboj, mi je prvič prišlo do zavesti, da me je prav gotovo zaneslo na najhujše bojišče sveta, na bojišče, kjer bije človek najstrašnejši boj z življenjem. Na bojišče, kjer si je nabral največ, najizdatnejših sredstev za boj, kjer se najjasneje vidi, da gre na življenje in smrt. V tistih sekundah, ko sem prvič zavedno, z odprtimi očmi premotril New York pod seboj, se mi je prvič prikazala prava, kruta, ostra slika človeškega življenja.

I

Ko sem v prvih dneh februarja dospel v New York, sem bil pripravljen na hud mraz, kakršen je bil tiste dni v Ljubljani. Nisem se domislil, da leži New York na isti severni širini kot Neapel. Zato sem se moral hitro odločiti, da pustim zimsko suknjo doma, ko sem se odpravil na sprehod po Broadwayju.

Manhattanski polotok, ki je štiri in dvajset kilometrov dolg in kakih sedem kilometrov širok, je v celoti zazidan. Pravi New York leži ves na njem. Stari del mesta, tako zvano spodnje mesto, leži na konici polotoka, ki štrli v Atlantski ocean. Zgornje mesto se narahlo vzpenja proti ameriški celini.

Manhattanski polotok je pozidan po skrajno prozaičnem načrtu. Po dolgem mu teko avenije, pravokotno jih sečejo ulice in ceste. Ne avenije ne ceste nimajo posebnih imen. New York ne pozna idiličnih, zakrivljenih ulic, ne pozna dremajočih parkov, ne pozna tihih koticov.

Ena edina avenija, največja, najlepša, najdaljša cesta, ki leži preko vsega manhattanskega polotoka, ima svoje posebno ime: Broadway. Tja se odpravim na sprehod.

Po Broadwayju se lahko sprehajaš dolge ure, ves dan, če hočeš, ne prideš mu do kraja. Broadway je najdaljša ulica na svetu. Broadway kaže tako rekoč po dolžini profil New Yorka. Nikomur ni žal, kdor ga je kdaj prehodil od konca do kraja.

Na skrajni konici Manhattana leži najstarejši del mesta, tako zvani Battery. Tam se pričenja Broadway. Tam leži tik ob morju veliki newyorški akvarij.

Ko so pred stoletji Holandci ustanavljali New York, so seveda najprej mislili na obrambo svoje naselbine. Zgradili so si na koncu polotoka utrdbe in jih oborožili s topovi. Tako je nastalo ime Battery, ki se je obdržalo do danes.

Ni se pa obdržalo prvotno ime velikega mesta: New Amsterdam. Obdržale so se iz tistih časov številne holandske familije, ki tvorijo aristokracijo New Yorka. Ostala je tudi še cerkvica svete Trojice, ki, stara in izmučena, dremlje med velikani nebotičniki ob hrupnem spodnjem Broadwayju. Pravijo, da je vsak kvadratni meter zemljišča, ki je na njem cerkvica s pokopališčem, vreden deset tisoč dolarjev. Ta ogromna cena drži očitno staro cerkev živo kot dragocen spomenik mladih let New Yorka.

Prav ob početku Broadwayja, čisto blizu Batteryje leži Wallstreet, finančno središče New Yorka, Amerike, vsega sveta. Wallstreet je boljše prav posebne vrste. Vsa gnusoba, vsa odurnost, vsa umazanost denarja je nakopičena tu na prav za prav zelo majhnem teritoriju. Wallstreet je za moj okus najneokusnejši del New Yorka.

Kdor si ogleda newyorško borzo, okoli ležeče poslovne hiše, poslopja finančnih magnatov, ki morajo delati v neposrednji bližini borze, bo z vso jasnostjo začutil, da ta kraj ni in ne more biti srečen. Tu je vse zamorjeno, kar more biti lepega v človeku, v življenju. Tu kriči denar; tu se vidi, da je šel dolar skozi toliko tako umazanih rok, da je človeku od gnusa nemogoče dolgo strpeti v bližini. Wallstreet razočara vsakega opazovalca.

Toda Wallstreet, to umazano in neokusno središče newyorškega denarništva, ne more zatemniti veličastne slike newyorškega poslovnega mesta, ki se je nagrmadilo ob spodnjem Broadwayju, na južnem koncu manhattanskega polotoka. Tu stoji nebotičnik ob nebotičniku, med njimi Singerjeva palača, nebotičnik največje ameriške telefonske in

telegrafske družbe, končno Woolworth building, najsilnejši med orjaki, ki ima eno in petdeset nadstropij in čez dan trideset tisoč prebivalcev.

Med temi velikanskimi poslopji, med temi stolpi, ki se tišče drug drugega, kot da bi se bali, da padejo, teče spodnji del Broadwayja, ki ga vidiš z razgledne galerije Woolworth buildinga kot ogromno zarezo. Prav značilno je zato ime, ki so ga dali Američani spodnjemu delu Broadwayja: Grand Cañon.

Prav kmalu pridemo po „globoki zarezi“ do lepega trga, ki na njem kraljuje newyorški magistrat. Saj je res, da je mestna palača zelo lepa in impozantna. Toda zašla je v okolico, ki ji ne dá živeti. Na vseh straneh jo obdajajo nebotičniki, ki ji jemljó ves ugled. Kapital ne priznava nobene avtoritete, nobene lepote, nobene estetike.

Tam, kjer se Broadway izmota iz druhali nebotičnikov, tam, kjer se pričinja njegov normalni trgovski del, je zvečer slika čarobna. Razsvetljava je razkošna, pa vendar jo nebroj reklamnih luči popolnoma zatemni. Ves Broadway je tam ena sama veličastna simfonija luči. V vseh barvah nam sveti električni tok. Reklamni napisi se gibljejo. Iz lučic se sestavljajo slike, napisi, ki razpadajo, se menjavajo, igrajo vedno isto melodijo, a se je človek vendarle ne naveliča. Ponočni Broadway je v tem srednjem koncu brez dvoma najveličastnejša ulica na svetu.

To gre tako nekako do velikega trga Times Square, kjer se je nakopičil svet newyorških časopisov. Od tod dalje dobiva Broadway polagoma solidnejše lice, postaja velika ulica velikega mesta, še vedno grozna s svojim velikanskim prometom, še vedno obdana od velikih palač, velikih hotelov, še vedno polna elegantnih trgovinskih lokalov, restavracij in okrepčevalnic, pa vendar že mirneje dihajoča, ne več tako žareča kot niže spodaj, ne več tako divja in tako hrupna. Ob sto tri in dvajseti cesti je Broadway že zadosti miren, da prenese veliko newyorško univerzo, tako zvano Columbia University.

Ko pride Broadway preko dvestote ulice, dobi že predmestni značaj in prav nič več se mu ne vidi, da je prišel iz najbogatejšega okraja sveta, preko največjih trgovskih delov New Yorka in najsolidnejše četrti meščanskega New Yorka. Prav gori, tam, kjer leži v Bronx-parku veliki newyorški zverinjak, je Broadwaya konec.

Če vzamemo New York kot ogromen organizem, mu je Broadway glavna žila. Po nji se pretaka življenjski sok velikanskega mesta. Vsako jutro hite milijoni uslužbencev v spodnji del, vsak večer se vračajo v zgornjega ali pa se vozijo v Brooklyn in New Jersey preko obeh rek, ki ob obeh straneh oblivata manhattanski polotok.

Broadway skriva svoje življenje. Preveč bi ga bilo, če bi se vse vrglo nanj. Broadway ni tako odkritosrčen, kakor ostale avenije, ki mu tečejo vzporedno. Broadway se ne baha s svojim prometom tako, kakor na primer sedma avenija, ki razkazuje svojo nadcestno železnico nad seboj. Broadway je svojo železnico zakopal in skrnil v zemljo.

Podcestna železnica New Yorka teče pod vsem Broadwayem. En sam ogromen predor je izkopan in uvrstan v skalo. V tem predoru venomer tekajo na štirih tirih električni vlaki. Tudi tu sta srednja dva tira rezervirana za ekspresne vlake, ki vozijo sto kilometrov na uro in se ustavljajo ob vsaki deseti cesti. Na stranskih tirih vozijo lokalni vlaki.

Ni je veličastnejše slike od one, ki jo ugledamo ob petih popoldne na veliki postaji podcestne železnice v bližini magistrata. Ogromni prostor pod zemljo mrgoli ljudi. Tisoči, stotisoči prihajajo, se gnetó, iščejo vlakov, skačejo v vagone, vsi nemirni, vsi izmučeni, vsi potrebni počitka. Vsem se mudi domov.

Na vsej postaji ni uradnika, razen onih, ki dajejo drobiž. Dostop do vlakov je mogoč samo skozi čvrsto zgrajeno vreteno, ki se zasučé le, če vržeš pet centov v avtomat. Kdor je onkraj vreten, se lahko vozi za teh pet centov kamor hoče, noč in dan, če hoče; vse življenje, če vzdrži. S petimi centi si je kupil pravico, živeti na oni strani vreten, kakor sam hoče, svobodno, neovirano. Praktični Američani so uvideli, da je najceneje, če denejo vse potnike podcestne železnice na eno kopito.

Tačas pa, ko vozijo pod zemljo ekspresi in lokalni vlaki brez presledka, brez počitka, se vali po samem Broadwayu nepregledna kača avtomobilov. Toliko jih je, da jim nikdar ni konca. Po deset, po dvajset jih teče v vrsti.

Nemogoč bi bil pešcu prehod čez cesto, če bi ne bilo odmorov, ko se na križiščih menjajo smeri, odprte vozilom. Vsakih par minut zapre signal dotok in ga odpre prečni ulici. Takrat pohite pešci preko ceste. A tudi zdaj ni brez nevarnosti in dostikrat sem še gori ob sedemdeseti cesti le z največjo težavo došel na drugi breg Broadwaya.

Na pločniku kraj ceste je seveda vse polno ljudi. Pa zagledaš deco, ki se igra tam. Bijó ti žogo, love se, brez skrbi so, kakor more biti le mladina. Otrok je Američanu vse, skoro več kakor žena. Otrok sme vse. Otrok je edini, ki se ne briga za red na cesti, ki se ne briga za prometne predpise.

Videl sem, kako je deček pri igri zašel na cestišče, polno avtomobilov. Stražnik se ni brigal zanj. Toda za avtomobile je bil otrok signal, ki so ga vpoštevali vsi. Vse se je ustavilo. Šele potem so se avtomobili pričeli spet pomikati, ko je bilo videti, da je otrok izven nevarnosti.

Ko sem preštudiral Broadway, sem uvidel, da se življenje te ogromne ceste pokori veličastnemu zakonu. Vsako jutro drvi vse navzdol, vsak večer navzgor. Neusmiljeno žene boj za življenje milijone v spodnje mesto, v poslovni del New Yorka, neusmiljeno jih žene zvečer nazaj, ko niso več za rabo, ko so potrebni počitka, ker jim v ogromni delavnici spodnjega mesta ni več prostora.

To je ritem newyorškega življenja, ki ga pozna vsako večje mesto, ki pa nikjer ni tako jasno izražen, kakor v New Yorku. Nobeno mesto sveta ni zgrajeno tako izključno samo za pridobivanje, samo za delo, samo za denar, kakor New York. Wallstreet je srce newyorškega organizma, ki sesa zdrave življenjske soke in izmetava izrabljene, izmozgane. Vse drugo se porazgubi. Vse drugo ne igra vloge. New York živi samo od dolarja za dolar.

II

Pravo sliko Newyorčana sem si ustvaril počasi, v teku dveh mesecev, ko sem se ogledal v najrazličnejših krogih, najrazličnejših družbah, najrazličnejših skupinah ljudi in najrazličnejših delih mesta.

Že prva slika me je presenetila. Sprejem pri županu newyorškem. Komite, ki je aranžiral veliki šahovski turnir, nas je hotel vseh šest udeležencev pokazati gospodu županu. Povabil je na ekspedicijo v mestno hišo konzule držav, ki smo jih na turnirju zastopali.

Iz našega hotela je bila pot do mestnega magistrata precej dolga. Kolona avtomobilov, ki nas je vzela s seboj, si sama ni upala na pot. Na čelo kolone smo dobili stražnika v čisto rdeči obleki, ki je zajahal čisto rdeče motorno kolo. S svojo barvo je naš vodnik pogazil vse prometne signale, prekucnil vse zapreke in tako nam je uspelo, da smo vozili neovirano, z veliko brzino, po Broadwayju navzdol.

V mestni hiši smo si sami poiskali sprejemno dvorano in sami smo se morali pobrigati za svoje zimske suknje in klobuke. Brez forme smo jih pometali po naslanjačih in stolih dvorane. Gospod župan je vstopil brez ceremonij, ljubeznivo nam je podal roko in preprosto je poslušal nagovore konzulov. Odgovoril je par šaljivih besed in sprejem je bil končan.

Zopet smo zasedli avtomobile, zopet je zajahal rdeči stražnik svoje rdeče kolo in zopet smo zdrveli po cesti navzgor, domov. To pot pa smo se vozili po peti aveniji, ki je najlepša, najbogatejša in najelegantnejša ulica v New Yorku. Tam so si milijonarji in milijarderji postavili svoje palače, tam imajo najfinejši newyorški klubi svoja krasna poslopja, tam kraljuje newyorška opera.

Peta avenija je bila prvotno res tiha, aristokratska ulica, namenjena za mirno življenje bogatih ljudi. Ampak newyorški poslovni svet vidno udara tudi v to ulico in ne bo dolgo trajalo, ko bo izgnal iz nje bogataše, ki jim je zgolj za zabavo.

Druga slika. Življenje jugoslovanskih izseljencev, ki jih živi znatno število v New Yorku. Že tretji dan mojega bivanja v New Yorku me je obiskal odbornik jugoslovanskega kluba, ki me je zvečer takoj vzel s seboj v spodnje mesto, kjer ima klub svoj lokal. Prav nič udoben in prav nič lep ni ta lokal. Pa vendar sem se počutil jako dobro v krogu svojih ljudi, ki so se živahno zanimali za vse, kar se godi v domovini. Našim ljudem se pozna, da nimajo udobnega življenja v Ameriki, da se težko bore z življenjem. Pozna se jim, da ne morejo pozabiti domovine, da so jo ohranili lépo v svojem srcu, da jim ni mar za to, kar nas doma loči in razdružuje, temveč, da iščejo le ono, kar nas more napraviti srečne, močne in velike.

Najuglednejši Jugoslovan v New Yorku, profesor Mihajlo Pupin, me je ljubeznivo povabil na večerjo v University Club. Ta klub, eden najelegantnejših in največjih v New Yorku, združuje akademično izobražene Newyorčane. Klub ima razkošno opremljeno, velikansko palačo ob peti aveniji.

Profesor Pupin, ki nam je ob koncu svetovne vojne rešil Jesenice in Bled in tudi postal častni občan blejski, je banatski Srb. Stari gospod seveda govori srbski in misli mu pač venomer uhajajo v Jugoslavijo, kjer mu je tekla zibelka. Njegovo znamenito, nad vse zanimivo življenjepisno knjigo, ki v nji opisuje, kako je s petnajstimi leti prišel v New York brez sredstev, brez prijateljev, brez zaščitnikov, a se sčasoma in trudoma povzpел ne samo do zelo ugledne profesure na newyorški univerzi, temveč tudi do ogromnega slovesa kot izumitelj in do velike časti kot svetovalec vlade Zedinjenih držav, bi morali vsekakor čimprej čitati tudi v slovenščini.

Obrat kluba, ki sem ga videl v družbi profesorja Pupina, mi je pokazal, kako čisto drugače si Newyorčan ureja življenje od Evropeca. Stanovanja v New Yorku ne poznajo tistih udobnosti, ki jih iščemo mi v Evropi v stanovanjih. Klub je skupno bivališče ljudi, ki približno slično žive. V klubih si člani skupno urejajo vse tisto, česar si vsak zase ne more urediti doma.

Stanovanja znancev, ki sem si jih pridobil v New Yorku, so vsa prikrojena tako, da stanovalci čim lažje pogrešajo služinčad, ki je v New Yorku ne le predraga, marveč tudi nerabna. Stanovanja so za naše

pojme presenetljivo tesna. Opremljena so z vsemi pripomočki moderne tehnike. Newyorčan vobče ne pozna pravega doma v našem smislu. Stanovanje ima samo za to, da doma spi, večere pa preživlja v klubu, obeduje v restavraciji. Da je na ta način življenje v New Yorku brez pravega miru, brez prave sreče, brez pravega užitka, je popolnoma jasno.

Tretjo zelo interesantno sliko sem dobil v newyorški veliki operi. Na programu je bil tisti večer „Rosenkavalier“. Znana opera Rikarda Straussa me je na newyorškem odru presenetila. Peli so jo vso v nemškem jeziku. Ne mogoče zato, ker so sodelovali odlični inozemci, temveč iz preprostega razloga, ker angleškega teksta v New Yorku nimajo. Vse opere se v New Yorku pojó v izvirnih jezikih.

Tako zelo je New York usmerjen samo na denar, samo na dolar, da v operi glasba ni poglobitna stvar. Tudi najbolj sloveči pevci sveta, ki jih primamijo dolarji v New York, niso tam poglobitna stvar. Poglobitna stvar je nesporno tako zvana zlata podkve.

Kakor v vsakem drugem gledališču, ima tudi v newyorški operi vrsta lož v prvem redu obliko orjaške podkve. Ampak ta vrsta lož ni dostopna vsakomur. Za lože te vrste se ne izdajajo vstopnice. Loža je kupljena enkrat za vselej, je privatna last, je last rodbine, ki si jo je osvojila.

Newyorško opero vzdržuje vrsta bogatih družin, ki so si kupile za težke denarje vsaka svojo ložo. Na milijone dinarjev so narasle počasi cene lož zlate podkve. Kapital, zbran v zlati podkvi, vzdržuje opero.

Razkošnost prvega reda lož, dragocene toalete, lesketajoči se briljanti, nabasane listnice, vse to je Američanu glavna stvar velike opere. Zato je vseeno, kaj se poje na odru, dasi seveda ni vseeno, kdo poje. Čim dražji pevec, tem važnejša opera. Vse drugo je postranskega pomena.

Pravili so mi, da obstoje neutešene ambicije novih bogatašev, ki bi tudi radi imeli svoje lože v prvem redu velike opere. Po svetovni vojni je newyorška velika opera postala premajhna. Pa ne zato, ker je obiskovalcev preveč. Lož zlate podkve je premalo. Samo zato bodo zgradili novo, veliko večje gledališče.

(Konec prihodnjič.)